

Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke
(foto: Bácsa Róza)

Lezsák: emlékházzal tisztelegjen az utókor Nagy Szeder István életműve előtt

Március 8-án, Nagy Szeder István kiskunhalasi kiskunhalasi kisgazda politikus születésének 110. évfordulóján a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum rendezett konferenciát. Dr. Bíró Zoltán az intézet főigazgatója kiemelte, hogy Nagy Szeder demokráciafelfogása idegen a mai nyugat-európai államokétól, ahol a vezető politikusok nem is ismerik saját népüket.

Lezsák Sándor, a Magyar Országgyűlés alelnöke beszéde elején megköszönte kiskunhalasi képviselőinek, hogy mindent megtettek azért, hogy Nagy Szeder István emléke ne csak megmaradjon, de meg is jelenjen a város környezetében, közéletében. „Minden ünnep, megemlékezés, évforduló egészséges hiányérzetet kelt bennem, mert arra gondolok, hogy a jót is jobban lehetne művelni, és mindig találok olyan kifogásolnivalót, amivel nem érzem teljesnek azt, ami történik. Hiszem, hogy egy megemlékezés nem zár le valamit, hanem része egy soha véget nem érő folyamatnak, aminek vannak mindig soron következő állomásai, lehetőségei” – mondta Lezsák, és azt szorgalmazta, hogy Kiskunhalason a Lantos Györgyi által készített bronz mellszobron kívül emlékházzal is tisztelegjen az utókor Nagy Szeder István életműve és szellemisége előtt. A Lakitelek Népfőiskola alapítója, vezetője felidézte, hogy a hajdani kisgazda politikus a '80-as évek közepén vendége volt a lakiteleki művelődési házban. Az akkor politikailag meghurcolt Kozma Huba hozta Lakitelekre. Lezsák és társai elmondták Nagy Szeder Istvánnak terveiket, ő pedig végig, szótlanul hallgatta őket. Majd, mikor kifelé tartottak a művelődési házból, látva, hogy Kozma Huba és Lezsák Sándor is rágyújt, megszólalt: „vigyázzatok, mert vékony a jég, könnyen beszakad. És hagyjátok abba a dohányzást. Aki dohányzik, az a börtönben könnyen megzsarolható.” Majd szólt a halasi norma kifejezésről, ami demokratikus szervezéstechnikai, kiválasztási folyamatot jelöl. A lényeg, hogy a párttagok vezetőiket maguk közül választják meg. Csak a szervezet tagjai jogosultak jelölni, és nem fogadnak el semmilyen felülről jövő ajánlást. A tagok közvetlenül, a saját akaratukból és titkosan jelölnek. Ezt követően felhívta a RETÖRKI kutatóinak figyelmét arra, hogy utána kéne járni annak, hogy mi az oka annak, hogy a halasi 56-os eseményekről nagyon keveset tudnak a történészek, s miért nincs jelen Nagy Szeder szerepe a köztudatban. 1956. október 27-én este

tüntettek a halasiak az akkori Lenin, a mai Bethlen Gábor téren. A kommunista sortűz két halálos áldozatot és több mint félszáz sebesültet követelt. Ezért a katonai igazgatás vette át a város irányítását. Ebben a robbanásig feszült légkörben október 29-én a városi tanács kommunista vezetői is kérték Nagy Szeder Istvánt, hogy vegyen részt a forradalmi bizottság munkájában, s próbálja megakadályozni az újabb vérontást. Nagy Szeder azzal a feltétellel vállalta, ha 48 órán belül választást tartanak a városban. A feltételt elfogadták, így került sor november 1-jén, az '56-os szabadságharc egyetlen szabad, demokratikus önkormányzati választására. 16 ezer választópolgár adta le a szavazatát. A végeredmény: a voksok 76%-át a kisgazdapárt, 14%-át a szociáldemokraták, 6%-át a parasztpárt és 4%-át a kommunisták kapták. „Ez a bizonyítéka annak, hogy akkoriban az ország, hogyan gondolkodott. Minden városban a kisgazdákra szavaztak volna a legtöbben. Amennyiben nem lett volna szovjet megszállás, akkor olyan demokratizálódási folyamat vette volna kezdetét, ami a halasi normát vette volna alapul” – szögezte le a parlament alelnöke.

A rendezvényen levetítették a 2002-ben készült Mese a demokráciáról című filmet. A Fórum Film Alapítvány által készített filmben Dr. Tagelsir Ibrahim Budapesten élő, szudáni származású sebész főorvos elindul, hogy megismerkedjen a kiskunhalasi tanyavilágban jól ismert és kedvelt kisgazda politikus Nagy Szeder István történetével. Találkozik kiskunhalasi értelmiségiekkel és tanyán élő, gazdálkodó emberekkel. A film folyamán nemcsak a magyar vidék életéről, Nagy Szeder István nagyszerű szervezőképességéről kapunk képet, hanem az interjúalanyok maguk is kíváncsiak a szudáni mindennapokra. A film alkotói közül Gázsó L. Ferenc, az MTI igazgatója a mű fogadtatásáról elmondta, hogy az Uránia Filmszínházban rendezett filmszemlén Jankura Péter nem válogatta be a versenyfilmek közé. Így a versenyen kívüli kategóriában vetítették le. Kiemelte: a kisgazda politikus „a kemény kérgűek családjába tartozott”, azok közé, akiket Bibó István túlfeszült lényeglátónak nevezett, akiket ma inkább tűrünk, mint támogatunk. Felvette, hogy képesek vagyunk-e meglátni a fiatalabb nemzedékben a túlfeszült lényeglátókat, vagy ijedten elfordulunk tőlük. „Pedig nekik kéne képviselni az ésszt, a tudást, az eltökéltséget. Az is nagy kérdés, hogy ma mennyire lehet érvényre juttatni a halasi normát, a közvetlen szavazás modelljét. Nem hiszem, hogy országos parlamenti választások egy ilyen modell alapján korunkban lebonyolíthatók, de azt igen, hogy civil szervezetek vezetőit így kéne megválasztani. A halasi norma másik lényege, hogy mindig, minden helyzetben versenyeztet” – hallhattuk az MTI igazgatójától.

Zelei Miklós író, költő, újságíró a film másik alkotója, aki interjúsorozatból könyvet készített Nagy Szeder Istvánról, elmondta, hogy egyetlenegy nagy országos terjesztőt sem érdekelt a kötet, mondván, hogy provinciális a történet. Holott a 20. század második felének világirodalma éppen a provincializmus győzelmét hozta – emlékezzünk csak a Száz év magányra, ami Nobel-díjat kapott. Ettől függetlenül, és csak azért is, kitartó munkával, közvetlen terjesztéssel sikerült eladni a könyveket.

„Nagy Szeder István zárkózott volt, de ha városrendezési és -szépítési ügyekről volt szó, ő mint diplomás építész mérnök készséggel segített” – kezdte emlékező beszédét Pajor Kálmán Kiskunhalas egykori alpolgármestere. Dolgozószobájában helytörténeti kutatásainak iratait őrizte. Ezek között vannak 1848-as vonatkozású anyagok, egy jászkun kapitány saját kezű írása a 18. századból, a Bibó-, a Latabár- és a Dankó-család dokumentumai. Tehát Halas múltja egyetlen helyiségben. Két „hatalmas szerelme” a helytörténeti kutatás és a közéleti demokrácia élete végéig összeölkezve uralta lelkét. 1945 nyarán az FKgP helyi elnöke lett. Bekerült az FKgP vármegyei nagyválasztmányába, és az országos nagyválasztmányba is. Az ún. „halasi norma” szerint szervezte a helyi alapszervezetet. 1947-ben kizárták a Dobi-féle vörös kiskgazdapártból, és emiatt a Magyar Függetlenségi Párthoz csatlakozott. Az 1947-es országgyűlési választásokon ennek a pártnak a Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Bács-Bodrog vármegyei listájáról került be a parlamentbe. Mandátumát 1947. novemberben az Országos Választási Bizottság megsemmisítette. Nem sokkal később letartóztatták, és a Buda-Dél internálótáborba vitték. 1948 decemberében szabadult. 1956-os szerepéről már esett szó. November 23-án megemlékezést szervezett a forradalom emlékére. 1956–1957 telén a helyi református egyházzal együtt a pesterzsébeti Pacsirtatelep gyermekei javára élelmiszergyűjtést szervezett 1957. február 5-én letartóztatták, Kecskemétre szállították, ahol 1958. márciusban a Kecskeméti Megyei Bíróság a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával három év börtönre, a közügyektől való 5 évi eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte, két évre kitiltotta a város területéről. Nagy Szedert a tárgyaláson azzal vádolta az ügyész, hogy csak a kiskgazda gyermekeknek szervezett gyűjtést. Ez már a bírónak is sok volt. „Ügyész elvtárs, proletárok laknak Erzsébeten, ott nincsenek kiskgazdák”. Másodfokon a Legfelsőbb Bíróság 1958. novemberben 2 év és 4 hónapra mérsékelte büntetését. 1959 elején szabadlábra helyezték, de sokáig megfigyelés alatt tartották.

Dr. M. Kiss Sándor, az intézet tudományos főigazgató-helyettese a filmre reflektált: több gondolattöredékből épül fel a kiskunhalasi közösség tudata. Majd Kádár Jánost idézte: „Elvtársak! Még néhány nap és eljutottunk volna odáig, hogy szavazással váltotta volna le a nép a proletárdiktatúrát.” Tehát Kádár ezért is sürgette az oroszok beavatkozását. Majd arra tért rá, hogy a halasi folyamat variált formái több helyen is lejátszódtak. Példaként hozta fel Bruszniai Árpádot, aki rendet teremtett Veszprémben, és „hálából” kötélre ítélték. Dr. Szobonya Zoltán ügyvéd, az 1956-os forradalom mártírja. A jánoshalmi és mélykúti forradalmat vezette, a polgári demokráciáért küzdött, de politikai ellenfeleit is megvédte. 1958-ban felakasztották, s rá egy évre Rajki Márton ügyvédet, aki Újpesten teremtette meg a rendet. A történész szerint ők Nagy Szeder Istvánnal együtt rendpárti forradalmárok voltak. Arra figyelmeztetett, az 1956-os forradalom leverése után a hatalom számára a legveszélyesebbek az önállóan gondolkodó „kovászemberek”, közösségképzők voltak, akik nem is kerültek el a megtorlást. Közölte, hogy a kommunista hatalom onnantól számította „az ellenforradalom térhódítását”, amikor emberei kiszorultak az újonnan felállt demokratikus struktúrák irányító pozícióiból. Ez a dátum pedig október 28. A halasiak pedig kihasználták, hogy a karhatalom vezetői elmenekültek a térségből, így megteremtették egy polgári demokratikus átalakulás lehetőségét.

Dr. Buro Zoltán, a Rendszerváltás Történetét
Kutató Intézet és Archivum főigazgatója
(fotó: Bágya Rita)

„Miközben Nagy Szeder István választási elképzeléseit, rendszerét hallgatom, eszembe jut, hogy milyen sokat töprengtek, kínlódtak az okos, és magukat elkötelezetteknek vallók a 20. században a demokrácia ügyében. Szabó Dezső szinte szórul szóra ugyanezt a rendszert vázolja fel, kiegészítve egy hivatásrendi változattal” – hallhattuk Dr. Bíró Zoltántól. A RETÖRKI főigazgatója fontosnak tartotta, hogy minden korban arra törekedjünk, hogy ne a demokrácia karikatúráját valósítsuk meg, mint Nyugat-Európa számos országában. Kiemelte, hogy Nagy Szeder István demokráciafelfogása idegen a mai nyugat-európai államokétól, ahol a vezető politikusok nem is ismerik, s talán nem is akarják megismerni saját népüket.

Medveczky Attila